

DUDÁS ISTVÁN

1924. augusztus 20. Abádszalók

1956-ban a mosonmagyaróvári határőrleltanya parancsnoka, aki – még ha a tűzparancsot talán nem személyesen adta is ki – oly módon szervezte meg a leltanya biztosítását a fegyvertelen tüntető tömeggel szemben, ami végül több mint ötven halálos áldozatot követelő sortűzhez vezetett.

Dudás István 1945. október 9-én rendőrként került hivatalos állományba, határőri pályáját mint őrsparancsnok kezdte 1950. január 30-án. 1952-ben a tiszti iskola határőr szakán, 1955-ben pedig a Szovjetunióban akadémián végzett. 1956. március 1. és 1957. január 1. között Mosonmagyaróváron zászlóaljparancsnokként a határőrleltanya parancsnoka volt.

1956. október 25-én a kora esti órákban a veszprémi egyetem diákjainak telefonhívására a mosonmagyaróvári akadémia kollégistái néma tüntetést szerveztek, amelynek célja a szolidaritás nyilvánítása volt a Budapesten harcoló ifjúsággal. A tüntetésen az akadémiai hallgatók vettek részt, néhány tanár kíséretében. Az akadémia épületétől – fegyelmezett rendben – a város központjába vonultak, ahol spontán módon nagyobb demonstráció alakult ki. A tüntetők a pártbizottság és a tanács épületeinek kivilágított ablakaiban meglátták a fegyveres őrseget, ezért a demonstrációt gyorsan befejezték és széteszlottak.

Másnap, október 26-án reggel az akadémia épülete előtt többen összegyűltek, köztük – tanáraik vezetésével – az általános iskolások is, akiknél a szovjet csapatok Magyarországról való kivonulását követelő transzparensek is voltak. Három munkásból álló küldöttség kereste fel az akadémia vezetését, és felszólította a hallgatókat, hogy csatlakozzanak a tüntetéshez. Ezután a tömeg – amelyben viszonylag elkülönültek az általános iskolások, a gimnazisták, az akadémiai hallgatók és a munkások – a November 7. térre vonult. A városban különböző útvonalakon több csoport is felvonult, ezek egy része a November 7. téren találkozott, mások menetközben csatlakoztak. Az üzemek leálltak, dolgozóik tömegesen csatlakoztak a tüntetéshez, ugyancsak gyarapították a tömeget a nagy számban a környező településekről érkezők is. A November 7. téren összegyűlt tömeg a Himnuszt és a Szózatot énekelte, majd a Szentháromság szobor talapzatára felállva Steinhard László akadémista elszavalta a Nemzeti dalt. A pártbizottság bejárati ajtaja feletti vörös csillagot az egyik tanácsi dolgozó leverte le, majd a tanács épületéről is eltávolították a kommunista szimbólumot. A tömeg körülbelül 10 órakor érte el a járásbíróház épületét, ahol követelték a politikai foglyok szabadon bocsátását. A börtönben talált – a későbbi jelentések szerint nem politikai – hat-hét

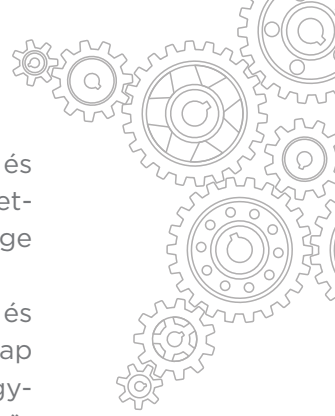
fogyot kiengedték. (Egyiküket, aki korábban állítólag az államvédelemnél teljesített szolgálatot, többen bántalmazták, majd visszazárták a cellájába.)

A börtönben zajló események idején az utcán Musitz László akadémista egy autóbusszra felállva olvasta fel a tüntetők követeléseit tartalmazó tizenkét pontot. A bíróság épületét elhagyó tömeg a főútvonal úgynevezett Y elágazásánál több csoportra szakadt, egyik része továbbhaladt, és a rendőrség épülete előtt a vörös csillag levételét követelte, majd az 1848-as emlékmű, illetve a posta érintésével a rádió épülete elé vonult. Ebben a csoportban haladtak az általános iskolások és a gimnazisták. A tömeg másik része a DISZ-bizottság épületéről leverte a vörös csillagot. A tömeg tovább vonult, a Gyári úti rendőrőrs három-négy rendőre már korábban, önként levette a vörös csillagot a sapkájáról, amit a tüntetők az épületről is eltávolítottak. A tüntetők a Kötöttárugyár portaépületének tetejéről is leverték a vörös csillagot, és különböző beszédek elhangzása után ismét felolvasták a követeléseiket tartalmazó tizenkét pontot. A Timföldgyártól a határőr laktanya előtti ligetes területre a felvonulók zöme egy szélesebb úton, a többiek pedig a lakóházak közötti kis földúton ment.

A határőrlaktanya személyi állománya – amely előző nap kiegészült a Nagykanizsáról szóbeli paranccsal átvezényelt és a határőr őrsökről bevont néhány fővel – október 26-án riadókészültségben volt. Dudás István határőr százados, a laktanya parancsnoka, ahogy az előző nap is, felderítőtiszteket küldött ki a városba, majd a városból érkező információk alapján – és a tüntetés békés jellegének ellenére – elrendelte az úgynevezett II. fokú laktanyavédelmi riadót. Védelmi pontokat jelölt ki a főépület ablakaiban, valamint a laktanya kapuiban, sőt a laktanyán kívül lövészgödörökben géppuskákat helyeztet el. Az egyik géppuskát a laktanya délnyugati végén lévő „hátsó” kaputól kb. 10 méterre az út szélére, a másikat pedig a főépület előtti parkba, az épülettől 15-20 méter távolságra telepítették. A két géppuska között mintegy 40-50 méter volt. Dudás István határőr százados a laktanyában lévő tisztek között kiosztotta a védelemmel kapcsolatos feladatokat, a laktanyavédelmi parancsnoknak Gyenes György határőr főhadnagyot jelölte ki, a sorkatonák részére kiosztották a fegyvereket és a lőszert, sőt a kézigránátokat. A géppuska laktanyán kívül helyezése a főépülettől 15-20 méterre eleve kiterjesztette az objektum védelmi zónáját, amelyet a tömeg, amennyiben – ahogy várható volt – a laktanya előtti térre vonul, elkerülhetetlenül átlép, ám erről a tüntetők nem tudhattak.

A tömeg valóban a laktanya előtti térre tartott, a laktanya előtti védelmi állásoknál, a géppuskáknál két-két sorkatona tartózkodott. A közelükben volt Gyenes György határőr főhadnagy védelmi parancsnok, valamint Vági József és Tóth Károly határőr főhadnagyok. A polgári ruhában lévő Stefkó határőr hadnagy motorkerékpárral a tömeget némileg megelőzve érkezett a laktanyához. A határőrkerület parancsnoka, Feksz László határőr ezredes a Földes Gábor és társai per tárgyalásán tanúként azt vallotta, telefonon egy „kétségbeesett hang” hívta fel, hogy a laktanyát megtámadták, mire ő parancsot adott arra, hogy aki a mosonmagyaróvári határőrlaktanyát megtámadja, azt le kell lőni, a laktanyát minden körülmények között meg kell védeni. A laktanya minden körülmények között történő megvédését valószínűleg az „operatív anyag” védelme indokolta.

A felvonulók nem egy időben érkeztek a határőr laktanya elé. Az elsőként érkezőket tisztek fogadták – egyes visszaemlékezések szerint Dudás István százados –, akik megállásra szólították fel a tömeget. Miután a Himnuszt, a Szózatot és a Kossuth-nótát éneklő tömeg a felszólításnak nem tett, nem is tudott volna eleget tenni, a géppuskáknál álló egyik tiszt jelzésére vagy pisztolylövésére megszólaltak a fegyverek, az egyik katona még kézigránátokat is hajított a fegyvertelen tüntetők közé. Nem zárható ki ugyan, hogy a pisztolylövést riasztó lövésnek szánták, és a katonák, akik nem kaptak eligazítást arra nézve, hogy a tűzparancsot milyen formában fogják megkapni, pánik-szerűen kezdtek tüzelni, ám a tüzelést a tisztek nem állították le. Holló Sándor határőr,

az egyik géppuska kezelője – utólag arra hivatkozva, hogy „akadálya keletkezett”, és nem tudott tovább löni – kézigránátokat dobált a földön fekvők közé. A sortűz következtében mintegy 52 személy hunyt el, ebből 9 nő, 11 fiatalkorú, utóbbiak többsége ipari tanuló. (A legfiatalabb halott 15 éves volt.)

Dudás István határőr százados közvetlenül az események után a pártbizottságnak és a határőrkerület parancsnokságnak valótlannul egy halotról számolt be, és még aznap Csehszlovákiába menekült. A határőrséget a feldühödött tömeg még aznap lefegyverezte, a népharagnak három határőrtiszt is áldozatul esett, Gyenes György határőr főhadnagy, a laktanya védelmi parancsnoka, Stefkó József határőr főhadnagy, illetve Vági József határőr főhadnagy (ő kihallgatása közben kivetette magát az tanácsháza ablakából).

Dudás István százados 1989-ben – amikor a Magyar Rádió Vasárnapi Újság című műsorában felmerült esetleges felelőssége – arra hivatkozott, hogy Szalva József határőr ezredes, a BM Határőrség parancsnoka 1956. december 8-án közölte vele, a fegyverhasználat ügyében folytatott vizsgálat lezárult. A Kiskunhalasi Határőr Kerület törzsfőnökének, majd 1966. március 1-jétől parancsnokának nevezték ki. Határőr ezredesi rendfokozattal 1979. augusztus 31-én helyezték nyugállományba. 1998-ban még mindig szolgálati lakásban lakott, havi nyugdíjának összege 60 000 forint volt. A Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Katonai Tanácsa 1998-ban bűnösnek találta – mint I. rendű vádlottat – több emberen elkövetett emberöléssel megvalósított emberiség elleni bűntettben, ezért három év fegyházbüntetésre és öt év közügyektől való eltiltásra ítélte, azonban megállapította, hogy a büntetés közkegyelem folytán nem hajtható végre.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Katonai Tanácsa szintén bűnösnek találta társtettesként több emberen elkövetett emberöléssel megvalósított emberiség elleni bűntettben a szakközépiskolai és technikai végzettséggel bíró Fodor Lajos volt határőrt is (született: 1934. december 15., Etes), ám az ítéletet (két év fegyház, három év közügyektől való eltiltás) három évre felfüggesztette.

FORRÁSOK

- Iratok az 1956. október 26-i mosonmagyaróvári hőr. laktanyánál történt események kivizsgálásáról. BM Személyzeti és Munkaügyi Főosztály Fegyelmi Osztály 17-450/1989. Másolata: Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár IX. 6. b. 18. doboz 1. csomó
- A Belügyminisztérium Személyzeti és Munkaügyi Főosztály Fegyelmi Osztályának megállapításairól készült jelentés az 1956. október 26-i mosonmagyaróvári határőrlaktanyánál történt események kivizsgálásáról. BM Személyzeti és Munkaügyi Főosztály Fegyelmi Osztály 17-430/1989. (Hering-jelentés). Másolata: Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár IX. 6. b. 18. doboz 1. csomó
- A Győr-Moson-Sopron megyei Bíróság Katonai Tanácsának KB. I. 49/1998. számú ítélete

IRODALOM

- Hollós Ervin–Lajtai Vera: *Drámai napok*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1986. 285.
- Berki Mihály: *Hadsereg vezetés nélkül, 1956*. Magyar Média, Budapest, 1989. 69.
- Kahler Frigyes (szerk.): *Sortűzek, 1956*. Antológia, Lakitelek, 1993. 13–15., 61–74.
- Kahler Frigyes–M. Kiss Sándor: *Kinek a forradalma?* Püski–Kortárs, Budapest, 1997. 176.
- Kahler Frigyes–M. Kiss Sándor: *„Mától kezdve lövünk”*. Tíz év után a sortűzekekről. Kairosz, Budapest, 2003. 24–25., 124., 130.
- Horváth Miklós–Tulipán Éva: *In memoriam 1956*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.